

بررسی فقهی و حقوقی قانون جرم سیاسی

مصوب ۱۳۹۵ مجلس شورای اسلامی ایران

www.ketab.ir

مؤلف: وحید صادقی راد

با نظارت و همکاری دکتر مصطفی رجایی پور استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۴۳-۱۶-۶ ریال ۱۲۰۰۰۰

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۴۶۴۵۱

عنوان و نام پدیدآور: بررسی فقهی و حقوقی قانون جرم سیاسی (مصوب ۱۳۹۵ مجلس شورای اسلامی) / مولف وحید صادقی راد؛ با نظارت و همکاری مصطفی رجایی پور؛ ویراستار علمی وحید صادقی راد.
مشخصات نشر: مشهد: نخست، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۵۴ ص.

موضوع: جرایم سیاسی — ایران

موضوع: Political crimes and offenses — Iran

موضوع: حقوق جزا — ایران

موضوع: Criminal law — Iran

موضوع: جرایم سیاسی (فقه)

موضوع: Political crimes and offenses (Islamic law)

رده بندی دیویی: ۵۵۰۲۳۱/۳۴۵

رده بندی کنگره: ۴۴۱۵KMH / ص ۲ ب ۱۳۹۶۴

سرشناسه: صادقی راد، وحید، ۱۳۷۰ -

شناسه افزوده: رجایی پور، مصطفی، ۱۳۲۶ -

وضعیت فهرست نویسی: فیا

نام کتاب: بررسی فقهی و حقوقی قانون جرم سیاسی (مصوب ۱۳۹۵ مجلس شورای اسلامی ایران)

مولف: وحید صادقی راد

با نظارت و همکاری دکتر مصطفی رجایی پور

ویراستار علمی: وحید صادقی راد

طرح روی جلد: امیر رضا حقانی

صفحه آرا: سید مرتضی نیکوزاده

ناشر: انتشارات نخست ۳۸۵۴۵۷۰۰-۰۵۱

چاپ: چاپخانه دقت

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۴۳-۱۶-۶

کتاب حاضر حاصل پایان نامه دانشجویی است و کلیه حقوق مادی و معنوی آن متعلق به

دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد می باشد.

فهرست

۱	مقدمه
	فصل اول : کلیات و مفاهیم
۳	مقدمه
۳	۱-۱ بخش اول : واژه ها و تعاریف
۴	۱-۱-۱ گفتار اول: واژه‌شناسی
۴	۱-۱-۲ گفتار دوم: تعریف برخی از اصطلاحات
۴	۱-۲-۱-۱ جرم
۷	۱-۲-۱-۲ سیاست
۹	۱-۲-۱-۳ انگیزه سیاسی
۱۱	۱-۲-۱-۴ نوهین
۱۱	۱-۲-۱-۵ حدود، قصاص ، دیات و تعزیرات
۱۴	۲-۱ بخش دوم : تاریخچه جرایم سیاسی
۱۸	۳-۱ بخش سوم : جرم سیاسی در اسلام
۲۱	۴-۱ بخش چهارم : جرم سیاسی در قانون موضوعه ایران و جهان
۲۱	۱-۴-۱ گفتار اول : جرم سیاسی در جهان
۲۱	۱-۴-۱-۱ جرم سیاسی در نظام کامن لا
۲۲	۱-۴-۱-۲ جرم سیاسی در نظام رومی - ژرمنی
۲۲	۱-۴-۱-۳ جرم سیاسی در نظام های دیکتاتوری
۲۲	۲-۴-۱ گفتار دوم: جرم سیاسی در حقوق ایران

- ۱-۲-۴-۱ قانون اساسی مشروطه و تبعیت از سنت رومی - ژرمنی ۲۳
- ۱-۲-۴-۲ رویکرد منحصر به فرد در قانون اساسی جمهوری اسلامی ۲۳
- ۱-۵-۱ بخش پنجم: نظریات مختلف در مورد جرم سیاسی ۲۴
- ۱-۵-۱ گفتار اول: نظریه شخصی، نظریه مادی ۲۴
- ۱-۵-۲ گفتار دوم: نظریه درون سیستمی، نظریه برون سیستمی ۲۶
- ۱-۵-۳ گفتار سوم: نظریه عینی و نظریه ذهنی ۲۸

فصل دوم: بررسی ماهوی جرم سیاسی از دیدگاه فقه

- مقدمه ۲۹
- ۱-ماهیت محاربه ۲۹
- ۲-افساد فی الارض در فقه شیعی ۳۰
- ۳- بغی چیست؟ ۳۲
- ۱-۲ بخش اول: تعریف لغوی و اصطلاحی بغی ۳۴
- ۱-۱-۲ گفتار اول: تعریف لغوی بغی ۳۴
- ۱-۲-۲ گفتار دوم: تعریف اصطلاحی بغی ۳۴
- ۱-۲-۱-۲ تعریف بغی در فقه امامیه ۳۴
- ۲-۱-۲-۲ تعریف بغی در فقه عامه ۳۷
- ۲-۲ بخش دوم: شرایط تحقق و ارکان جرم بغی ۴۲
- ۱-۲-۲ گفتار اول: شرایط تحقق جرم بغی ۴۲
- ۳-۲ بخش سوم: اقسام باغیان واحکام آنها ۵۰
- ۱-۳-۲ گفتار اول: باغیان دارای تشکیلات که اقدام مسلحانه کرده‌اند ۵۰

۲-۳-۲ گفتار دوم: باغیان فاقد تشکیلات که اقدام مسلحانه کرده‌اند ۵۳

فصل سوم: بررسی ماهوی جرم سیاسی از دیدگاه حقوق موضوعه

مقدمه ۵۵

۱-۳ بخش اول: جایگاه، تعریف و عناصر عمومی جرم سیاسی ۵۶

۱-۱-۳ گفتار اول: جایگاه جرم سیاسی در طبقه‌بندی جرایم ۵۶

۲-۱-۳ گفتار دوم: تعریف جرم سیاسی ۵۷

۳-۱-۳ گفتار سوم: عناصر عمومی جرم سیاسی ۶۲

۲-۳ بخش دوم: ویژگی‌های تفکیک جرایم سیاسی از جرایم عمومی ۶۵

۱-۲-۳ گفتار اول: از منظر قانون جرم سیاسی ۱۳۹۵ ۶۵

۲-۲-۳ گفتار دوم: از منظر حقوق جزای بین‌المللی ۶۶

۳-۳ بخش سوم: اقسام، استثنائات و آئین دادرسی جرم سیاسی ۶۷

۱-۳-۳ گفتار اول: اقسام جرم سیاسی و تاملی در برخی از جرایم ۶۷

۱-۱-۳-۳ اقسام جرم سیاسی مطابق قانون جرم سیاسی مصوب ۱۳۹۵ ۶۸

۲-۱-۳-۳ اقسام جرم سیاسی مطابق دکترین حقوقی ۷۰

۳-۱-۳-۳ تاملی در برخی از جرایم ۷۲

۲-۳-۳ گفتار دوم: استثنائات جرم سیاسی ۷۴

۳-۳-۳ گفتار سوم: آئین دادرسی جرایم سیاسی ۷۶

فصل چهارم: واکاوی مواد ۶ گانه قانون جرم سیاسی

۱-۴ بخش اول: شرح ماده یک قانون جرم سیاسی ۷۷

۱-۱-۴ گفتار اول: قصد ۷۷

- ۷۸..... ۲-۱-۴ گفتار دوم : انگیزه
- ۷۸..... ۳-۱-۴ گفتار سوم: سیاست داخلی و خارجی
- ۸۱..... ۲-۴ بخش دوم: شرح ماده دو قانون جرم سیاسی
- ۸۱..... ۱-۲-۴ گفتار اول: بررسی بند الف و ب ماده ۲ قانون جرم سیاسی
- ۸۱..... ۱-۱-۲-۴ توهین
- ۸۶..... ۲-۱-۲-۴ افترا
- ۸۷..... ۲-۲-۴ گفتار دوم: بررسی بند پ ماده ۲ قانون جرم سیاسی
- ۸۸..... ۳-۲-۴ گفتار سوم: بررسی بند ت ماده ۲ قانون جرم سیاسی
- ۸۹..... ۴-۲-۴ گفتار چهارم: بررسی بند ث ماده ۲ قانون جرم سیاسی
- ۹۰..... ۳-۴ بخش سوم : شرح ماده سه قانون جرم سیاسی
- ۹۷..... ۱-۳-۴ گفتار اول: بررسی بند الف ماده ۳ قانون جرم سیاسی
- ۹۷..... ۱-۱-۳-۴ حدود
- ۹۷..... ۲-۱-۳-۴ قصاص
- ۹۸..... ۳-۱-۳-۴ دیات
- ۹۹..... ۲-۳-۴ گفتار دوم: بررسی بند ب ماده ۳ قانون جرم سیاسی
- ۹۹..... ۳-۳-۴ گفتار سوم: بررسی بند پ ماده ۳ قانون جرم سیاسی
- ۱۰۲..... ۴-۳-۴ گفتار چهارم: بررسی بند ت ماده ۳ قانون جرم سیاسی
- ۱۰۳..... ۵-۳-۴ گفتار پنجم: بررسی بند ث ماده ۳ قانون جرم سیاسی
- ۱۰۸..... ۶-۳-۴ گفتار ششم: بررسی بند ج ماده ۳ قانون جرم سیاسی
- ۱۰۸..... ۷-۳-۴ گفتار هفتم: بررسی بند چ ماده ۳ قانون جرم سیاسی

مقدمه

پیدایش حکومت‌ها همزمان با آغاز زندگی اجتماعی انسان و مقارن با ارسال رسل برای هدایت مادی و معنوی ایشان موجب ظهور معارضینی در عرصه جامعه با سلاطین و حاکمان گردید. قوی‌ترین و مهم‌ترین مخالفان حکومت‌های طاغوتی در طول تاریخ، تا ختم نبوت، پیامبران الهی بوده‌اند و در تاریخ اسلام نیز اقدامات اهل بیت پیامبر (ص) در مبارزه با خلفای اموی و عباسی از مصادیق آن تلقی شده تا جایی که قیام عاشورا به وسیله حسین بن علی (ع) به عنوان مجازات علیه حکومت معرفی شده و ایشان و اهل بیتش را به عنوان کسی که علیه حکومت خروج کرده است به تیغ مجازات سپردند.

در مقابل هر جا که با انقلاب سیاسی و به صورت نادر حکومت به دست صالحان می‌افتاده، عده‌ای با انگیزه ضربه زدن به اساس حکومت عدل و بازگرداندن وضعیت به حالت سابق و به دست گرفتن قدرت و یا با تحریک دشمنان خارجی برای باز کردن راه نفوذ و سلطه، با سیاه‌نمایی و کنار هم قراردادن حق و باطل و به نام اصلاح امور کشور به مبارزه سیاسی علیه حکومت پرداخته‌اند. در این شرایط فضا به نحوی غبار آلود و شبه‌ناک می‌گردد که آشنایی از توده‌های مردم نیز با آنها همسو شده و با تحریک آنها به فعالیت علیه سیستم سیاسی اقدام می‌کنند.

پس از تحولات تجدد خواهانه در ایران در زمان امضای فرمان مشروطه و با تصویب متمم قانون اساسی عبارت "تقصیر سیاسی" که بعدها در ادبیات حقوقی ایران به "جرم سیاسی" تغییر یافت وارد نظام حقوقی در حال تغییر و تحول کشور گردید. اصطلاحی ترجمه شده از ادبیات سیاسی - حقوقی غربی که مانند سایر اصطلاحات پخته و ناپخته دنیای مدرن و بدون بومی سازی با فرهنگ مشروعه قانون اساسی مشروطه حتی بدون تعریفی درست، از خاستگاه اصلی خود وارد نظام حقوقی ما شد.

با اینکه فلسفه به رسمیت شناختن جرم و مجرم سیاسی و تفکیک و تمایز آن از جرم و مجرم عادی در حقوق کیفری جدید تعیین و تضمین و اعمال ارفاق‌های ویژه در حق متهمان و محکومان و مجبوسان سیاسی در همه مراحل تعقیب و دادرسی و پس از دادرسی بوده است، اغلب کشورهای جهان صرفاً اصل و اساس

تفکیک مزبور را به رسمیت شناخته اند و امتیازها و ارفاق های پیش گفته را در مراحل تعقیب، دادرسی، پس از دادرسی، تعیین مجازات، تحمل مجازات، آثار ناشی از محکومیت، و نظایر آن در مقررات کیفری خود پیش بینی کرده اند. بدون آنکه ماهیت یا حتی ویژگیها و مصادیق جرم و مجرم سیاسی را معین کرده باشند. حال آنکه تا ویژگیها و چیستی جرم سیاسی شناخته نشود امکان اجرای مقررات ارفاقی در حق متهمان یا محکومان سیاسی وجود ندارد؛ از آن روی که بازشناسی مجرم سیاسی از غیر سیاسی متوقف بر شناسه دار بودن جرم سیاسی در متون قانونی است.

پس از انقلاب اسلامی ایران با وجود تاکید ذیل اصل ۱۶۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی بر تکلیف قانون گذار عادی مبنی بر «تعریف جرم سیاسی»، قریب به چهار دهه طول کشید تا طرح جرم سیاسی یکشنبه ۳۱ شهریور ماه ۱۳۹۲ بعد از سالها بحث و بررسی و گذر از دوره‌های مختلف مجلس در صحن علنی مجلس اعلام وصول شد و پس از قرار گرفتن در دستور کار کمیسیون حقوقی قضایی مجلس، چهارم بهمن ماه ۱۳۹۴ در صحن علنی مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید.

این طرح البته با ایراداتی در جلسه ۱۲ اسفند ۹۴ شورای نگهبان همراه بود که پس از بحث و بررسی انجام شده مورد تایید این شورا واقع شد. عبارت «سلب غیر قانونی آزادی افراد» در بند (پ) ماده ۳، با عبارت «نقض آزادی های مشروع دیگران» در بند (د) ماده ۱۶ قانون فعالیت احزاب، جمعیت ها، انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۰۶/۰۷ مذکور در بند (پ) ماده ۲ قابل جمع نیست و ایجاد ابهام می نماید؛ پس از رفع ابهام اظهار نظر خواهد شد.

طرح جرم سیاسی دوباره به صحن مجلس برگشت و گزارش کمیسیون قضایی و حقوقی در مورد طرح جرم سیاسی - اعاده شده از شورای نگهبان - در دستور کار صحن علنی قرار گرفت تا اینکه ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۵ ایرادات رفع شد و شورای نگهبان ۲۹ اردیبهشت ماه این قانون را تایید کرد تا در واپسین روزهای کاری دور نهم مجلس شورای اسلامی، این طرح به قانون تبدیل شود، و در روز یکشنبه ۱۶ خرداد ۱۳۹۵ توسط رییس جمهور ابلاغ گردید.

پژوهش حاضر، این قانون را از دو منظر فقه و حقوق بررسی خواهد کرد.